KIRGIZİSTAN'IN CELAL-ABAD ŞEHRİNDE MEZARLIK VE ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI[1]

Folk Wisdoms for Places of Pilgrimage and "Tombs" in Celal-Abad City of Kyrgyzstan

Kadir TUĞ[2]

Yaşar BEDİRHAN[3]

ÖZ

Türkler arasında ziyaretgâhlara yönelik büyük saygının ve bu ziyaretgâhlar çerçevesinde var olan kültürel değerlerin kökeninde hiç şüphesiz Eski Türk inançları ve İslamiyet olgusunun yattığı söylenebilir. Bunda tabi ki; çeşitli zaman ve mekân dilimlerinde dâhil olan farklı dinî ve kültürel etkilerin de katkısı söz konusudur. Ancak ağırlıklı unsurun, Eski Türk inançlarının İslamlaşmasından geldiği muhakkaktır. Bu bağlamda büyük saygı duyulan ziyaretgâhların, Türk toplulukların tarihî süreç içerisinde etkileşimde bulunduğu halkların yaşadığı coğrafyalarda yer aldığı görülmektedir. Bunlara ilişkin tarihî ve menkıbevî bilgilerin toplanması, Orta Asya Türk kültürünün ortaya çıkarılması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada; Kırgızistan'ın Celal-Abad şehrinde bulunan Eyyub Peygamber, Davut Pirim, Arıstan-Bab, Aktaylak-Ata ve Şemiş Kaptal-Ata türbe ve ziyaret yerleri ile ilgili halk inançları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Kırgızistan, Celal-Abad, Mezarlık ve Ziyaret Yerleri, Halk İnançları.*

1 Bu makale; 21-24 Eylül 2010 tarihinde Kızgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nde düzenlenen "III. Türk Dünyasi Sosyologlar Birliği Kurultayı"nda "Celal-Abad Bölgesinde Din ve İnanç Rituelleri: Dööt Peygamber ve Eyub Peygamber Örneği" adlı sözlü olarak sunulan bildiriden geliştirilerek hazırlanmıştır.

2 Yrd. Doç. Dr. Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mail: kadirtug@yahoo.com

3 Yrd. Doç. Dr. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mail: caturalp@hotmail.com

Abstarct

It can be said that old Turkish beliefs and Islam are at the basis of the cultural values and magnificent respect for the tombs and places of pilgrimage among the Turks. In addition to this, various religious and cultural effects that have been added in different times and places can be estimated among its reasons. However, it is doubtless that mostly reason of it causes from being Islamised of old Turkish beliefs. Therefore, mostly famous places of pilgrimage are in the regions where Turks or the people who have been interacted with Turks lived. So, gathering related historical and legendary information is very significant for revealing the Central Asia Culture. In this article, it is informed about the visits for the tombs of Prophet Job, Davut Pirim, Arıstan-Bab, Aktaylak-Ata ve Şemiş Kaptal-Ata situated in Celal-Abad city of Kyrgyzstan.

Key Words: *Kyrgyzstan, Celal-Abad, Tombs and Places of Pilgrimage, Folk Beliefs.*

GİRİŞ

Araştırma konusunun daha iyi anlaşılması açısından ziyaret yerleri ile ilgili bilgilere geçmeden önce Celal-Abad bölgesinin Fergana Vadisi'nde yer alması bakımından Fergana'nın tarihi, coğrafyası ve ayrıca bölgede yaşamış kültürlerle ilgili bazı bilgilerin verilmesi uygun olacaktır.

Kuzeyde Çatkal dağları; doğuda Fergana dağları ve güneyde Altay-Fergana ile çevrili olan Fergana ile ilgili en eski kayıtlar Çin sefiri Çang-Kien'e aittir[4]. Fergana bölgesinde en eski zamandan beri yaşayan kültürler Kırgız kültürünü etki altına almıştır. Fergana bölgesi, Türk boyları, İranlılar ve Moğollar gibi çeşitli halkların tesirinde kalmış, dolayısıyla da bu topluluklardan tarihi ve kültürel açıdan etkilenmiştir. Calal-Abad bölgesindeki ruhanî medeniyet tarihi, göçebe ve şehir kültürü olmak üzere ikiye ayrılmıştır.[5] Coğrafi şartlarla bağlantılı olarak yer altı zenginliğinin çeşitli olmasına rağmen bu bölgede insanlar tarafından kullanılan eşyaların yapımı, diğer bölgelere nazaran geç başlamıştır. Calal-Abad bölgesindeki taşlar üzerine yapılan resimler, Çatkal'daki ev eşyaları ve Ketmen-Töbö Öreni, Karasu ve Taşkömür bölgesindeki mağaralarda taş devrine ait kalıntılar[6] karşımıza çıkmaktadır. Bu buluntulardan yola çıkarak bu bölgede el sanatlarının yapımının diğer bölgelere göre daha geç başladığı anlaşılmaktadır.

Milattan sonra bu bölgede Ataerkil yaşamın yayılmasına uygun bir ortam oluşmuştur. Burada yaşayan boylar tanrı olarak kabul ettikleri güneşe ibadet etmişlerdir. Elbiselerdeki işlemelere, kayalardaki resimlere, kalelerde ve ibadet yerlerindeki süslemelere bu inançlarını yansıtmışlardır. Özellikle atalarına saygı göstermişler, atalarının ruhları kendilerini koruduğuna inanmışlardır. Zerostroizmin elementleri olan ateşe ve suya ibadet etmişlerdir. Özellikle Nevruz bayramları buna örnek gösterilebilir.

4 W. Bartold, "Fergana", *İ.A.*, İstanbul 1986, s. 558.
5 A. B. Yakubov, "Ruhiy madaniyatı", *Jalalabat Oblusu Entsiklopediya*, Bişkek 2003, s.106.
6 A. B. Yakubov, "Ruhiy madaniyatı", *Jalalabat Oblusu Entsiklopediya*, s.106.

Hun döneminde bu bölgede Türk medeniyeti de etkili olmuştur. Göktürk döneminde İpek Yolu'nun etkisiyle bölgede şehir kültürü teşekkül etmiştir. Hristiyanlığın Nesturi mezhebi, Manihistler, Buda, Zerostroistler, Müslümanlar ve Şamanizm'e inanan yarı göçebe boylar beraber yaşamışlardır.[7]

Türk halklarının ziyaretgâhlara yönelik gerek düşünüş gerekse davranış bakımından benzer kalıp davranışlara sahip oldukları söylenebilir. Bunlar hem Eski Türk inanç sistemi, hem de İslamiyet ile bağlantılıdır. Ziyaretgâhların ziyaret edilme sebepleri, buralarda sergilenen davranış ve gelenekler (sofra, kurban, çaput bağlama vb.) semboller ve bu ziyaretgâhlardaki biçimsel özellikler bizi doğal olarak bu düşünceye götürmektedir. Orta Asya halklarının kutsal mekanlara bakışına ilişkin küçük bir örnek vermek gerekirse; Güney Kırgızistan'ın en büyük şehri Oş'taki Süleyman Dağı'nda bulunan ziyaretgâhın "İkinci Mekke[8]" olarak görülmesi ve buraya yapılan ziyaretlerin sevap açısından Hacca gitmekle bir tutulması örnek olarak verilebilir. Bu dağın çeşitli yerlerinde Süleyman Peygamber, Babür Şah[9], Dört Halife'ye ait olduğu söylenen yerlerin yanı sıra daha başka kutsallık atfedilen pek çok yer bulunmaktadır. Süleyman Dağı, Oş ve çevresinde yaşayan Kırgız ve Özbeklerce yoğun olarak ziyaret edilmektetedir. Ayrıca halkın sevdiği ve kutsallık atfettiği menkıbevî ve tarihi şahsiyetlere ilişkin türbe ve makamların sayısı bir veya birden fazla yerde olabilmektedir. Örneğin Hz. Ali'nin Irak, Afganistan ve Fergana Vadisi'nde olmak üzere en tanınmış üç türbesi bulunmaktadır[10]. Bu bilgilere ek olarak bunlarla bağlantılı menkıbelerin geçtiği birçok yer bulunmaktadır ki mesela; Güney Kırgızistan'da Kademcay ilçesindeki Hz. Ali'nin ayak izinin bulunduğu iddia edilen yer de bunlardan birisidir.[11]

Bu çalışmamızda; Kırgızistan'ın Celalabad bölgesinde bulunan Hz. Davud, Hz. Ayyub, Arıstan-Bab, Şemiş Kaptal-Ata ve Aktaylak-Ata'ya ait mezarlık ziyaretgâhlar üzerinde durulacak ve ayrıca bu ziyaretgâhların ziyaret edilme sebepleri üzerinde durulacaktır.

1. Eyyub Peygamber Türbesi

Celal-Abad Kurortu, şehrin 5 km doğu tarafında Ayıp-Too'sunun (Eyup Dağı) batı tarafında denizden 975 m yükseklikte olduğu görülmüştür[12]. Bu yerdeki şifalı su kaynakları, 1877 yılında bu bölgeye gelen Doktor Mezdrikov tarafından tespit edilmiştir Kurort'taki kompleks 1900 yılında kurulmaya başlanmıştır. 1912 yılında da bir

7 A. B. Yakubov, "Ruhiy madaniyatı", *Jalalabat Oblusu Entsiklopediya*, s. 107.

8 Bazı Kazaklar tarafından Hoca Ahmet Yesevi'nin türbesi "İkinci Mekke" olarak görülmektedir. Sovyet döneminde Müslüman halka dinî açıdan kısıtlama getirildikten sonra böyle bir düşünce ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

9 Halkın verdiği bilgiye göre Hz. Süleyman bu dağda namaz kılmış secde yaptığı taşa iki dizinin izi çıkmıştır. Babür Şah da buna hürmeten Oş şehrine nazır tepede dizlerinin izi çıktığı yerin üzerine yaklaşık olarak 2,5 m -2,5 m genişliğinde kubbeli bir yapı inşaa ettirmiştir.

10 Ali Yaman, "Türk Dünyasında Ziyaret Kültürünün Ortak Bazı Unsurları Hakkında", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 14, Bişkek 2005, s. 30.

11 Ali Yaman, "Türk Dünyasında Ziyaret Kültürünün Ortak Bazı Unsurları Hakkında", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 14, s. 30.

12 A. Mırzayev, "Turizm", *Jalalabat Oblusu Entsiklopediya*, s. 132; Komisyon, *Kırgız Sovet Entsiklopediyası*, Cilt 3, Frunze 1978. s. 416.

zengin tarafından Eyyub Bulak imareti yaptırılmıştır.[13] Türkistan Tesisleri Müdürlüğü tarafından 1924 yılı Celal-Abad Kurort'u devlet genelindeki şifalı komplekslerin içine dâhil edilmiştir. Devlet bütçesinden para ayrılmak suretiyle çeşmelerin etrafı taşla çevrilip, kenarına da oturacak yerler yapılmıştır[14].

Calal-Abad Eyaleti'ndeki Kurort'ta hastalıkları tedavi eden kaplıca ve bir de hastane bulunmaktadır. Kurort'un etrafı ağaçlandırılmıştır. Genel itibari ile çam fıstığı ağaçları bulunmaktadır. Kurort'ta şifalı sular çıkmaktadır. Buradaki komplekste böbrek, deri, eklem ağrıları ve sindirim sistemlerindeki hastalıkları tedavi edilmektedir[15].

Kurort'a çıkarken 2. kilometrede bulunan Şor Bulak'ta[16] sekiz farklı mineral içeren çeşme bulunmaktadır. Bu çeşmelerin sularının Kurort sularından tamamen farklı olduğu görülmektedir. Sular iyot asidi, brom ve kükürt gibi elementler içermektedir. Element bakımından zengin olan sular deri ve iç hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır. Calal-Abad kurortu ve Şorbulak çevre ülkeler ve Kırgızistan halkı tarafından kutsal olarak görülmektedir. Bu nedenle burası ziyaret edilmektedir.[17] Kurort'un kutsallığı buradaki suların bazı hastalıkları tedavi etmede kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Burayı daha önemli bir mekân haline getirmek veya suların insanları tedavi etme hususunda hastaları ikna etmek için bu gibi yerlere kutsiyet kazandırdıkları anlaşılmaktadır.

Bu amacı gerçekleştirmek için Eyyub Peygamber'in kıssasına başvurulmuştur. Buradaki suları bir peygambere dayandırdıkları için Kurort dinî açıdan da önem kazanmıştır. İki su kaynağı, birine Eyyub Bulak, diğerine ise Kız Bulak adı vermek suretiyle kutsallaştırılmıştır.

Hz. Eyyub, Hz Yakub'un kardeşi Hz. İshak'ın oğludur[18]. Dedesi İshak Peygamberdir. Annesi Hz. İbrahim ailesinden Hz. Lut'un kızı olduğu rivayet edilmektedir. Diğer taraftan Onun annesinin Yakub Peygamberin kızı Rahime veya Hz Yusuf'un oğlu Mensa'nın kızı Rahime olduğu ile ilgili rivayetler de bulunmaktadır[19]. Vücudundaki yaralara sabır göstermesinden dolayı Hz. Eyyub sabır kahramanı olarak bilinmektedir. Bezle yara sarma geleneğinin de, Eyyub (AS) ile birlikte başladığı ileri sürülmektedir[20].

Peygamberler tarihi kitaplarında Eyyub Peygamber'in hikâyesi şöyle anlatılmaktadır: Eyyub Peygamber, İshak Peygamber'in neslindendir. Şam civarıdaki insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Eyyub Peygamber önceleri çok zengin biriydi. Çocukları, sürüyle hayvanları, bağları bahçeleri vardı. Eyyub Peygamber'e bunlar hiç bir gaflet vermiyordu. Cenab-ı Hak Eyyub Peygamber'i büyük bir imtihana tabi tuttu.

13 Komisyon, *Kırgız Sovet Entsiklopediyası*, Cilt 3, s. 416.
14 www.azattyk.org/Content/Article/1284627.html
15 A. Mırzayev, "Turizm", *Jalalabat Oblusu Entsiklopediya*, s. 132.
16 *Bulak,* Kırgızca'da arazide bulunan çeşmeleri ifade etmektedir.
17 A. Mırzayev, "Turizm", *Jalalabat Oblusu Entsiklopediya*, s. 132.
18 A. Çihat Kürkçüoğlu, *Şanlı Urfa (İnançlar Diyarı Şanlı Urfa)*, Ankara 2000, s. 30; Mustafa Yıldırım, Sümeyya Çelik, "Peygamberlerin Sanatsal Faaliyetleri Üzerine", *Necmeddin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakultesi Dergisi*, S. 29, Konya 2010, s. 85.
19 A. Çihat Kürkçüoğlu, *Şanlı Urfa (İnançlar Diyarı Şanlı Urfa)*, s. 30.
20 Mustafa Yıldırım, Sümeyya Çelik, "Peygamberlerin Sanatsal Faaliyetleri Üzerine", *Necmeddin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakultesi Dergisi*, S. 29, s. 85.

Verdiği çoluk çocuk, bağ ve bahçe gibi bütün niğmet ve zenginliği geri aldı. Eyyub Peygamber ne telaş ne üzüntü ne de şikâyet ediyordu. Bu durum karşısında sabrını bozmuyordu. Allah ona ağır bir hastalık verdi. Bundan sonra Eyyub Peygamber yataktan kalkamaz ve iş yapamaz oldu. Eyyub Peygamber ve hanımı, insanlardan uzak bir kulübeye çekilmişlerdi, sabır ve şükür içerisinde hayatlarını orada devam ettirmişti. Hastalığı tehlikeli bir illet olması münasebetiyle akraba, komşu ve dostlarından hiçbiri yanına uğramaz olmuş, ondan uzaklaşmışlardı. Eyyub Peygamberin hastalığı her geçen gün artıyor, şiddetleniyordu. Dili ve kalbi hariç bütün vücudu hastalıkla kaplanmıştı. Fakat bu durumda bile o, en ufak bir şikâyette bulunmamış, çektiği hastalığın büyük mükâfatını düşünmüştü[21].

Sonunda Allah'a *"Ya Rab, zararı bana dokundu kalben kulluk vazifemi, dil ile de zikrimi yapamıyorum"* diye dua etmiştir. Allah duasını kabul etmiş, kendisine şu vahiyi indirirmişti: "*Ya Eyyub, ayağınla yere vur oradan su fışkıracaktır, bu su kendisiyle yıkanılacak ve içilecek şifalı bir sudur*." Bu vahyi yerini getirir yerden çıkan su ile yıkanır ve o sudan içer ardından şifa bulmuştur. Kükürtlü ve şifalı sıcak sularla tedavi yolu günümüzde de geçerli bir usul olmuş, bu tedavi usülü ilk defa Eyyub Peygamber tarafından insalığa kazandırılmıştır[22].

Hz. Eyyub ile ilgili peygamberler tarihinde verilen bilgilerle, Kırgızistan'daki halk arasında anlatılagelen menkıbevî kıssalarla uyuşan malumatlara göz atalım. Bölgede Hz. Eyyub ile ilgili çeşitli menkıbevi hikâyeler anlatılmaktadır.

Rüstem Abbasov[23]: Eyyub Peygamber önceleri ormanla kaplı Suzak'ta[24] yaşıyormuş. Burada bir böcek Eyyub Peygamber'i sokmuş ve onun bütün vücudunu yara kaplamış, o zaman Suzakta Yahudiler yaşıyorlarmış, Eyyub Peygamber'in hanımı Yahudilerin yanında çalışarak hasta kocasına 70 yıl bakmış. Eyyub Peygamber'in vücudundaki yaralarda kurtlar oluşmuş bütün vüdunu kaplamış. Sonunda kurtlar diline ve kalbine ilişmesin diye Allah'a dua etmiş. Cebrail *"ayağını kaldırıp yere vurursan yerden su çıkacak bu suda yıkanırsın"* demiş. Cebrail'in söylediğini yapmış, yerden su çıkmış ve bu suda yıkanmıştır. Böylece şifa bulmuş ve 18 yaşında bir genç olmuştur. Bundan dolayı bu suya "Eyyub Bulak" adı verilmiştir.

Arstan İbadullayev[25]: Eyyub Peygamberin hanımı Kurorta gelerek vücudunda işaret olan bir ihtiyar hastayı 18 yaşındaki bir gençten sormuş. O da Eyyub peygamber olduğunu söylemiş. Sonra Kuday (Allahın)'ın emriyle yerden su çıkmış, Eyyub Peygamber'in hanımı bu suda yıkanmış 17 yaşında genç kız olmuştur. Bu çeşmeye Kızbulak adı verilmiştir. Eyyub peygamber ve hanımı Kurrort'ta çiftçilik yaparak uzun yıllar yaşamıştır.

Eyyub Bulak ve Kız Bulakt'a olduğu gibi Türkiye'de Kayseri bölgesindeki Dilek Pınarı ve Dede Suyu gibi su kaynakları kutsiyetlerini çeşitli şekillerde kazanmışlardır. Dede Suyu, savaş sırasında kurumak ve sonrada kanlı bir şekilde akıyor

21 Mehmet Dikmen, *Peygamberler Tarihi*, İstanbul 2004, s. 239-240.
22 Mehmet Dikmen *Peygamberler Tarihi*, s. 241- 242.
23 Kurort camî imamı.
24 Celal-Abad şehrinin bir ilçesidir.
25 Celalabat Kurort'unda bahçıvanlık yapmaktadır.

ve kutsallığını bu şekilde kanıtlamıştır. Mollahacı Köyü'ndeki Dede Suyu yanında, kendisine dede denilen dağdan ağacıyla bütünleşmiştir. Yahyalı'da Aladağ'daki Aksu mevkiinde yer alan Dede Pınarı ise, ismini yanındaki Dede Efendi'nin mezarından almıştır[26]. Kayseri'deki Dede Suyu ismini yanındaki dağdan almıştır. Eyyub Bulak da Kayseri'de olduğu gibi yanındaki dağdan almış olması muhtemeldir. Kurort'ta akan şifalı suların çıktığı yere Eyyub Peygamber'in makamının yapılması suretiyle bu suya kutsiyet kazandırılmıştır.

2. Davud Pirim[27] Türbesi

Celal-Abad eyaletinin Pazarkurgan ilçesine bağlı Arıstanbab Köyü'nün batı tarafında yer almaktadır. Davud Pirim'in bulunduğu yerin doğası ağaçlık ve yeşil bir bölgedir. Bu türbenin yanında bir mezarlık bulunmaktadır. Mihmandarın verdiği bilgilere göre günümüzde bu mezarlığa türbenin bekçiliğini yapan şahıslar gömülmektedir.

Hz. Davud[28] altın, demir vb. metallerin pirîdir. Eline aldığı demiri ısıtmadan şekil verebildiği için demirin piri olarak kabul edilmektedir[29]. Demircilerin pirî olarak da kabul edilen Hz. Davud'un hem Kırgızistan hem de Kazakistan'da ziyaretgâhları bulunmaktadır. Kazakistan'daki ziyaretgâh ise Çimkent Şehri'ne yakın Sarıağaç İlçesi yakınlarında Özbekistan sınırına yakın yüksek bir mevkide bulunmakta olup, Er Davud-Ata olarak anılmaktadır. Yine Hz. Davud'a ait olarak bilinen bir diğer ziyaretgâh da Davud Mezarı olarak bilinmektedir[30].

Bu iki ziyaretgâh da Hz. Davud'a ait olması sebebiyle, ve benzeri gerekçelerle ziyaret edilmektedir. Hz. Davud'un demircilerin piri kabul edilmesi nedeniyle bu iki ziyaretgâha da adak olarak demir ve metal, özellikle araba parçaları konulmaktadır. Hastalar, çocuğu olmayanlar, çeşitli hastalıkları olanlar ve her türlü dilekte bulunanlar bu ziyaretgâhlara gelmektedirler.[31] Bu türbe ile ilgili bölgede anlatılan şu bilgileri vermek yerinde olacaktır.

Şahmurat Tilaşov[32]: Kendisi türbenin mihmandarı olarak 30 yıldır burada çalışmaktadır. Bu türbenin bekçiliği babadan oğula geçmektedir. Burada bekçilik yapanlar Davud Pirim türbesinin etrafındaki mezarlığa gömülmektedir. Şahmurat Tilaşov'un söylediğine göre, Davud Pirim'in Süleymen Peygamber'in babasıdır. Davud Pirim demirin pirî olarak bilinmektedir. Bu mezarın üstüne 1990 yılında zengin birinin desteğiyle türbe yapılmıştır. Buranın bekçisi türbeye yapılan yardımlarla çevre düzenle-

26 Üver Günat, Harun Güngör, *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması Kayseri Örneği*, Kayseri 2001, s. 80.

27 Hz. Davut'dur. Halk arasında Dööt Pirim olarakta bilinmektedir.

28 İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. Tahmini olarak M.Ö. 1006-966 yılları arasında saltanat sürmüştür. Ordusuyla ülkenin sınırlarını Mısır'dan Toroslar'a kadar genişletmiş ve Kudüs'ü başkent yapmıştır. Kudüs tarafını çevirip Mescid-i Aksa'yı yaptırmıştır. Hz. Davud'un zırh ustası olduğu rivayet edilmektedir. Kur'an'da da dimiri yumuşattık, geniş zırhlar yap denilmektedir(Mustafa Yıldırım, Sümeyya Çelik, "Peygamberlerin Sanatsal Faaliyetleri Üzerine", *Necmeddin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 29, s. 81-82.

29 Dilmurat Acı Orozov, *Calalabat Paygambarlar Cayı*, Calalabat 2006, s. 37.

30 Ali Yaman, "Türk Dünyasında Süreklilik Unsurları", http://www.cemvakfi.org.tr/doc-dr-ali-yaman/turk-dunyasinda-sureklilik-unsurlari-1/

31 Ali Yaman, "Türk Dünyasında Süreklilik Unsurları", http://www.cemvakfi.org.tr/doc-dr-ali-yaman/turk-dunyasinda-sureklilik-unsurlari-1/.

32 Davud Pirim Türbesi'nin bekçisidir.

mesi yapmıştırmıştır. Türbenin ön tarafına suyun kenarına gelen misafirlerin oturmaları ve yemek yemeleri için demirden kamelyalar yapılmıştır. Türbenin arka tarafında iki oddalı ev ve insanların yatabilecekleri sörüler (sedirler) yapılmıştır. Burada kalan insanların yemek pişirmeleri için ocakta düşünülmüştür. Buraya gelen insanlar burada 1 günden bir haftaya kadar kalabilme imkânları bulunmaktadır.

Arıstanbab Köyü'ndeki Davud Pirim türbesini Bişkek, Karasu, Celal-Abad, Arıstanbab, Oş, ve Batıkend şehirleri ile Özbekistan ve bölgedeki diğer devletlerden insanlar gelerek ziyaret etmektedirler. Bu türbeye insanlar çeşitli dileklerinin kabul olması için gelmektedirler. Bekçinin söylediğine göre, şoförler, değirmenciler, çocuğu olmayanlar, seyahate çıkmak isteyenler buraya uğramaktadırlar. Bazı ziyaretçiler burada dileklerinin kabul olması veya ailesinin belalardan korunması için Allaha kurban kesmektedirler. Bu kurbanın etini pişirib köydeki ihtiyarlar ve ziyaretçiler beraber oturub yemektedirler. Yemek bittikten sonra sofradaki insanların içinden *aksakala* (en yaşlısına) söz verilerek dua ettirmektedirler. Burayı ziyaret ettikten sonra çocuğu olan insanlar tekrar gelerek kurban kesmektedirler. Çocuğun anne-babası çocuğun saçından keserek bu türbenin etrafındaki ağaçlara koymaktadırlar.

Türbenin sol tarafında mezarların arasında ağaçların altında büyükçe bir taş bulunmaktadır. Elleri yara olan insanlar bu taşın altındaki oyuğa mum yakarak tedavi olacaklarına inanmaktadırlar. Bu türbenin sağ çaprazında Arafat'tan getirdikleri siyah bir taş bulunmaktadır. Bu taşı taşlardan ördükleri bir duvarın içine koymuşlardır. Bu taşın altına ise Mekke'yi mükerremeden getirilen taş diye yazmışlardır. Türbenin kapısının sağ tarafında yerde delik bir taş bulunmaktadır. Bu taşın deliğinin içi siyahtır. Demir döküldükten sonra siyahlığın kalmasına benzetilmiştir. Davut Pirim'i peygamber olarak gördükleri için demirin pirî olarak bilinmektedir. Buradaki taşla Davut Pirim'in peygamber olduğunu göstermek ve buranın kutsiyetini artırmak için yapılmıştır. İki peygamber makamının da ziyaret ediliş nedenleri insanların dileklerinin yerine gelmesi içindir. Davut peygamber demircilerin piri olması münasebetiyle orayı ziyaret edenlerin genelde demir işiyle uğraşanların ağırlıkta olması göze çarpmaktadır. Ziyaretçilerin içinde hastalıklarına şifa bulma amaçlı gelenlerde bulunmaktadır.

3. Arstan-Bab Türbesi

Arıstan-Bab, ismindeki "bâb" Arapça "kapı" anlamına gelmektedir[33]. Sufilerde çok eskiden "girilen kapı ve derûn ile münasebet teminine yarayan vasıta" manası ifade etmektedir. İsmaililerde, bu kelime mezhebin sırlarını öğreten ve Asâs denilen ruhaniyi göstermektmektedir[34]. M. Fuat Köprülü'ye göre ise "*bab"* kelimesi "*baba"* kelimesinin kısaltılmış şekli olduğu ve Ahmed Yesevî ile birlikte Orta Asya'daki Türkler arasında yaygınlaştığı ileri sürülmektedir[35].

33 J. Hell, "Bab", *İ.A.*, Cilt 2, Eskişehir 1993, s. 163.
34 CL. Huart, "Bâb", *İ.A.*, Cilt 2, s. 163.
35 M. F. Köprülü, "Baba", *İ.A.*, 2. Cilt, s. 165

XVI-XVII asırlara ait tarihi bir eserdir. Burası Bazarkorgan ilçesine bağlı Arıstanbab köyünde Arıstanbab suyunun sol tarafında bulunmaktadır. Türbe dikdörtgen şeklinde kurulmuştur. Kumpa çadırlı olan bir türbedir. İlk kurulduğunda üstündeki kümbezin *tündük*[36] şeklinde yapıldığı tahmin edilmektedir. Eski bina yıkıldıktan sonra Arıstanbab halkı tarafından çadır tarzında yapılmıştır. Türbenin duvarları bitki ve ağaç resimli desenlerle süslenmiştir. Türbenin dört köşesinde de süslenmiş direkler bulunmaktadır. Kapısın üstü üç köşeli arka şeklinde yapılmıştır[37].

Kümbetin karşısında eni 5.7 m uzunluğu 9.9 m dir. Orta Asya halklarının eski el sanatını yansıtan tarihi eser olarak hesablanmaktadır. Arıstan-Bab'a her yıl binlerce yerli ve yabancı turist hem dinlenmek hem de ziyaret için gelmektedir[38].

Eski adetlere göre çeşitli inançlar bulunmaktaydı. Bunları şöyle sıralaya biliriz: sihircilik, tabiat güçlerine, ateş ve ocağa hürmet etme, ata-babalara inanma ve şamanlık elementleri görülmekteydi. Bölgedeki inanç sistemleri başka topluluklarda olduğu gibi Türkistan halkının da inanç sistemlerini etkilemişti. At'a Kambar-Ata veya Cılkıcı-Ata, Koyun'a Şopon-Ata, deve'ye Oysıl-Kara, İneğe Zengi-Baba, keçi'ye Seksek-Ata koruyucu olarak görülmüştü[39]. Güney Kazakistan'da çiftçilikle uğraşanların koruyucusu ise Dihan-Baba olarak görülmekteydi. Kıdır-Ata[40] ise çeşitli iyilikler, bolluk, bereket, zenginlik ve baht getirdiğine inanılmaktaydı[41].

Arıstan-Bab, Hoca Ahmet Yesevî'nin üstadı Türk şeyhlerinden biri olarak tahmin edilmektedir. Eski Oturar şehrinin kalesinin yakınında bozkırda Arıstan-Bab türbesi bulunmaktadır. Bu türbe Timur tarafından Yesevî'nin manevi üstadı olarak görüldüğü için elden geldiği kadar büyük yaptırılmıştır. İlk yapılan türbe bir zelzele sırasında yıkılmıştır[42]. Daha sonraları yıkılan türbe aslına uygun olarak inşaa edilmiştir. Türbenin yanında bir su kuyusu[43] bulunmakta, bu kuyunun suyundan gelen ziyaretçiler şifalı olduğu düşünülerek içilmektedir.

Sözlü kaynaklara göre Arıstan-Bab, 33 dini biliyormuş, bu dinlerin içinden sadece İslamiyet'i kabul etmiş[44]. Cebrail "bu hurmayı 400 yıl sonra gelecek olan Ahmet Yesevî'ye kim verecek" diye sormuş. Arıstan-Bab kendisinin verebileceğini söylemiş. Bunun üzerine Arıstan-Bab ile anlaşır, Ahmet Yesevî'nin ne zaman nerede geleceğini anlatmıştır. Sonra Arıstan-Bab Sayram'a giderek emanetti verir. Ahmet Yesevî'ye bir süre üstadlık etmiştir. Arıstan-Bab'ın vefatından sonra Yesevî Buhara'ya gitmiştir[45].

Arıstan-Bab Hz. Muhammed'in zamandaşı, Hoca Ahmed Yesevî'nin üstadı olarak bilinmektedir. Rivayetlere göre Arıstan-Bab Hz Muhammed'in verdiği kutsal hur-

36 Kırgız çadırının üst kısmındaki havalandırma yerine verilen addır.
37 Y. Asanov, *Celalabad Oblusu Entsiklopediyası*, s. 189.
38 Y. Asanov, *Celalabad Oblusu Entsiklopediyası*, s. 189.
39 M. H. Asılbekov, *Kazakstan Tarihı*, s. 249.
40 Hz Hızır'a Türkistan bölgesinde Kıdır-Ata denilmektedir.
41 M. H. Asılbekov, *Kazakstan Tarihı*, s. 249.
42 M. H. Asılbekov, *Kazakstan Tarihı*, s. 597, 598.
43 Bu kuyunun suyu çok tuzludur.
44 Şuak Toktarkızı, *Arıstanbabtan Bastayık*, Almatı 2006, s. 3; Mirahmad Mirhaldarulı, *Ziyarat Orındarı*, Şımkent 2004, s. 14.
45 Mirahmad Mirhaldarulı, *Ziyarat Orındarı*, s. 14.

mayı dilinin altında muhafaza edib, Hoca Ahmed Yesevî'ye vermiştir. Hoca Ahmed Yesevî hikmetlerinde "Arslanbab'a "Sana gelsin tünesin (yatsın) bana gelsin dilesin" diye vasiyette bulunmuştur.

Asılbek Atakoziyev'in verdiği bilgilere göre, Arıstan-Bab adındaki sahabeyi Hz. Muhammed İslâm dinini yaymak üzere Arıstan-Bab ilçesine göndererek üç öğütte bulunmuş:

1. İslâm'ı yaymak

2. Hurma vermek[46].

3. Ağaçların tohumlarını yaymak[47].

Arıstan-Bab Muhammed Aleyhisselam'a sahabe olmuş, güçlü ve heybetli olduğu için ona çok değer veriyormuş[48]. Cennetten ağaçların tohumunu Hz. Muhammed veriyor. Peygamber kime vereceğini sorunca Arıstan-Bab'a veriyor. Bu görevleri vererek Arıstan-Bab'ı buraya göndermiştir. Görevi aldıktan sonra yolda Arıstan-Bab ilçesine gelinceye kadar bitkilerin çekirdeklerini ekerek gelmiştir. Evliya olduğundan burayı görmüş, buraya gelinceye kadar burası orman olmuş[49].

Kırgız efsanesinde ise Arıstan-Bab bu bölgeyi beğenmiş. Burada bahçıvanlık yapmaya başlamış. Arıstan-Bab köyüne birçok ağaç, elma, kaysı, erik, badem, fıstık ve şeftali dikmiştir. En çok da ceviz ağacı dikmiştir[50]. Günümüzde Arıstanbab köyünün çevresi ve dağları ceviz ormanıyla kaplanmıştır.

Arıstanbab köyünde insanlar yaşamıyorlarmış. Arıstan-Bab buradaki hayvanlarla konuşuyor ve bazı hayvanları kendine hizmetçi olarak kullanıyormuş. Arıstan-Bab'ın Hz. Muhammed'in verdiği hurmayı 400 yıl muhafaza ettiğine inanılmaktadır.

Dağın tepesinde Bağdaş-Ata bulunmaktadır. Buraya çıkmış çekirdekleri saçmıştır. Buraya gelmiş Kırk Mescid denen yer (Almalık Ata) Burada çildeye girdiğinde Hızır ve diğerleri beraber olurmuş. Hızır'ın (A.S) emrini yerine getiriyormuş. Hızır (A.S) Arıstan-Bab'ı bu hurmayı birisine vermen gerekiyor diye Türkistan'a göndermiş. Oraya varınca bir çocuk "Bana hurmayı ver" demiş dilinin altındaki hurmayı 7 yaşındaki Hoca Ahmet Yesevî'ye vermiş. Yesevî hurmanın etini sen yemişsin çekirdeğini bana bırakmışsın demiş. Orada Yesevî'ye ders vermiş, daha sonra Arıstan-Bab'a dönmüş ve burada vefat etmiştir. Türkistan'da uzun süre kaldığı için oraya türbenin yapıldığı ifade edilmektedir.

Arıstan-Bab köyüne türbenin ilk olarak ne zaman kurulduğu ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Sovyet döneminde yıkılmış, 1985 yılında halk tarafından yeniden yapılmıştır. Arıstan-Bab hayvanlarla konuştuğu için geyik boynuzunu türbenin giriş kapısının üstüne konulmuştur.

46 Hoca Ahmet Yesevi'ye verilmek üzere verilen hurmadır.
47 Asılbek Koziyev(Sözlü kaynak)
48 Cengiz Buyar, *Kırgız Efsaneleri*, Bişkek 2008, s. 22.
49 Asılbek Koziyev(Sözlü kaynak)
50 Cengiz Buyar, *Kırgız Efsaneleri*, s. 22.

Buranın türbedarı iki yıldır burada çalışıyormuş. Onun verdiği bilgilere göre, Arıstan-Bab manevî doktormuş ne tür hastalık olursa olsun tedavisi için Allaha dua edib hastanın hastalığına şifa olmasını dilermiş.

Ziyaretçilerin bazıları niyetlerinin kabul olması veya kabul olan niyetleri için burada koyun kesib yemek veriyorlar. Bu yemeği ziyarete gelenler yiyorlar.

- İbn Abbas
- Ömer-Ata arslan Bab'a bekçi olmuştur.
- Çakırbab-Ata
- Sultan Bulak
- Arslan Bab (Kazağın kızıyla evlenmiş)

4. Şemiş Kaptal-Ata Türbesi

Arıstanbab Köyü'nün girişinin sol tarafındaki arslanbab suyuna nazır bir tepe üzerinde bir türbedir. Diğer ziyaret yerlerinde olduğu gibi bu türbede de yemek pişirmek için bir yer vardır. Bu türbenin alt tarafında bir mezarlık bulunmaktadır. Şemiş Kaptal-Ata'nın eskiden normal bir mezar olma ihtimali yüksektir. Sonradan bu yer insanlar tarafından ziyaret edilmeye başlamasıyla birlikte bir ziyaret mekânı haline gelmiştir.

Fatma Rahmanov'un çocukluk zamanında burası normal mezarmış, burada mezar olarak belli olan iki mezar daha bulunmaktadır. Şemşik Kaptal-Ata mezarının üzerine 20 yıl önce kerpiçten bir kümbez yapılmıştır. Bu yapıyı buranın mollası tarafından rüyasında gördükten sonra türbeyi inşaa ettirmiştir. Genel itibariyle diğer türbelerde olduğu gibi buranın yapımına da rüya sebep olmuştur.

Buraya çocuğu olmayanlar, yola çıkmak isteyenler ve çeşitli dileklerinin gerçekleşmesi için gelmektedirler. İnsanlar burada koyun kesip yemek vermektedirler veya evden yiyecek birşeyler getirib türbeye bırakmaktadırlar. Buraya gelen insanlar tarafından bu yiyecekler yenilmektedir

5. Aktaylak-Ata Türbesi

Celal-Abad Oblastına bağlı yaklaşık 20 km uzakta Pazar Kurgan kasabası merkezinde bulunan Aktaylak-Ata'nın mezarı Celal-Abad'ta önemli ziyaret yerlerinden biridir. Usta Turgunbay Ergeşov'un[51] verdiği bilgilere göre XI. yüzyıl velilerinden biri olduğu zannedilmektedir.

Rivayete göre, Aktaylak-Ata bir gün Arıstan-Bab'ın (Arslan Baba) yanından dönerken yolda ırmağı atıyla geçmeye çalışmış. Ancak köprüden geçerken ayağı tökezleyip düşen atı yaralanmış ve tam o sırada gökyüzünden bir bulut içerisinden gelen beyaz bir deve Aktaylak-Ata'yı üzerine alarak Pazar Korgan'a getirmiştir. İsmini de büyük ihtimal deveden almıştır.

51 Turgunbay Ergeşov, 2010 yılında ziyaret ettiğimizde 75 yaşındaydı.

Turgunbay Ergeşov, verdiği bilgilere göre görülen bir rüya üzerine mezarın yeri tespit edilmiş ve daha sonra üzerine bir kümbez inşaa edilmiştir. Kümbez yaklaşık 26 yıllıktır. Yirmi yılı aşkın Aktaylak-Ata'nın mezarına bakan ve oraya hizmet eden Turgunbay Ergeşov, buraya gelmeden önce Özbekistan'da yaşamaktaymış. Bir gün rüyasında Aktaylak-Ata'nın mezarının yanında bir deve çökmüş halde dururken ona binmeye çalışmış. Fakat bir türlü binememiş. Bu rüya üzerine Özbekistan'ı terk ederek Pazar Kurgan'a gelen Usta Turgunbay, mezarın üzerine Pazar Kurgan'ın ileri gelenlerinden Zafercan isimli bir Özbeğin yardımıyla bir türbe inşaa ettirmiştir.

Turgunbay Ergeşov, Aktaylak-Ata ile birlikte daha altı kardeşinin de olduğunu söylemektedir. Onların, Oş ve Celal-Abad yakınlarında çeşitli yerlerde mezarlarının bulunduğunu bunlar Hz. Eyyub Peygamber, Şemşik-Ata, Arıstan-Bab, Davud Pirim ve Kızıl Hünkürde mezarı bulunan fakat ismi bilinmeyen bir kişinin olduğunu ifade etmektedir.

Türbe Pazarkurgan Merkez camiin hemen yakınındadır. Turgunbay Ergeşov'un anlattığına göre, burası hem Kırgızlar hem de Özbekler için oldukça önemli bir ziyaret yeri olarak görülmektedir. Aktaylak-Ata'nın türbesini Kırgızistan ve Özbekistan'dan gelip ziyaret edenlerin sayısı bir hayli fazladır. Burayı genellikle çocuğu olmayan çiftler, işinin iyi gitmesini isteyen kişiler, çeşitli dilekte bulunmak isteyenler ziyaret etmektedir. Ziyaret sırasında kurban kesenler olduğu gibi, sadece Kur'an okutup dua ettirenlerde bulunmaktadır. Türbede hazır bulunanlara yemek vermek de başka bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Celal-Abad bölgesindeki ziyaret fenomenleri ile Türkiye'deki ziyaret fenomenleri birbirine uyuşmaktadır. Türkiye'de kabir ziyaretinin dışında yatır, türbe, kümbet, tekke, dede mezarı, veli, eren, âlim, sofu, seyyeid, gâzi ve şehit gibi türlü isim ve sıfat verilerek manevî güç ve meziyetlerine inanılan kişilerin yattıkları kabul edilen yerlere, belli hacet, dilek, istek ve muratlarla yapılan ziyaretler ve bu çerçevede oluşmuş bulunan inanç ve uygulamalardır.

Türkiye'nin Kayeri bölgesinde de ziyaret yerlerine gidişle ilgili olarak hastalıklardan tedavi ve şifa amacı ilk sırayı almakta, daha sonrada yukarıda bahsedilen öteki dilek, istek, hacet ve ihtiyaçların karşılanması onu izlemektedir. Ziyaret yerlerine gidişte belli bir dilek ya da isteğin ötesinde, onlara duyulan saygı sebebiyle teberrüken gidişlerin bulunduğuna işaret edilmiştir.

Ziyaret fenomenin kökleri eski Türk dini ve kültürüne uzanan ve oradan aldığı ilk unsurlar, Türklerin zaman içerisinde girdiği ve çeşitli dinlerden ve gittikleri yerlerde karşılaştıkları mahalli kültürlerden alınan yeni motiflerin eklenmesiyle, ancak asıl İslâmiyete girdikten sonra, bütün bu unsurların Anadolu'da dini-tasavvufi bir potada eritilmesi sûretiyle olmuş, oldukça kompleks unsurları mezceden ancak nevi şahıslarına münhasır bir gerçektir.

Bazı adetlerde animizm ve natürizm, atalar kültüne ait bulanık kalıntılar, Şamanî inançlardan kaynaklanan mistik ve sihri unsurlar, Budizm'le olan paralellikler, Hıristiyanlık ve Yahudilik'le ilgili izler İslâm, dini ve özellikle de tasavvufi unsurlarla birleşmiş ve olayı İslâmileştirme süreci günümüzde de hızla devam etmektedir[52].

Celal-Abad bölgesindeki bazı ziyaret yerlerinde Tülöö[53] adı verdiğimiz kurban kesilmektedirler. Tülöö'yü bir beladan kurtulunca, ağır hastalığı atlatınca, kötü rüya gördüğünde Kırgızlar hayvan kurban etmektedirler. Bu kurban ettiği hayvanın etini konu komşuyu çağırıp, yedirip onların duasını almaktadırlar. Kırgızlar dileği, yaratan Allah'tan, atalarının ruhlarından dilemişlerdir. Bunlardan yardım istemişlerdir. Bu eskiden beri gelen bir adettir.

SONUÇ

Kırgızistan'ın Celal-Abad bölgesinde ziyaret çoğunlukla kabirlere yapılmaktadır. Genel olarak kabirlerin ziyaret yerleri haline getirilmesindeki temel nedenlerden birisi ruhların insanları koruduğuna inanmalarından kaynaklanmaktadır. Dualarda ruhların ve Hızır'ın kendilerini korumasını talep etmektedirler. Kabirlerin dışında su kaynakları ve ağaçları da kutsamak suretiyle ziyaret yeri haline getirmişlerdir. Kurort bölgesindeki şifalı su kaynaklarının önem kazanması için buraya Eyyup Peygamber'in ziyaretgâhını inşa etmişlerdir.

Bu ziyaretler, hastalıklardan şifa bulmak, çocuk sahibi olmak, çocuğun ilk olarak saçının kesilmesi, dilek tutmak ve adak adamak, evlilik açısından kısmetinin açılması, ev, araba, mülk, servet, vb. Şeylere sahip olmak, rızkın artması ve geçim sıkıntısından kurtulmak amacıyla yapılmaktadır. Genel itibariyle halkın çoğunluğu müslüman olmasına rağmen eskiden kalma adetler devam etmektedir. Bazı adetler halk tarafından İslamiyet'in elementleri olarak görülmektedir. İslamiyet'ten önce kalma adetleri ziyaret yerlerinde gördüğümüz gibi ölü göme ve cenaze toprağa verildikten sonraki adetlerde de görmekteyiz.

KAYNAKÇA

ACIOROZOV, Dilmurat, *Calal-Abad Paygambarlar Cayı*, Calalabat 2006.

ASANOV, Y., *Calal-Abad Oblusu Entsiklopediyası*, Bişkek 2003.

ASILBEKOV, M. H., *Kazakstan Tarihı*, Almatı 1998.

BARTOLD, W., "Fergana", *İ.A.*, İstanbul 1986.

BUYAR, Cengiz, *Kırgız Efsaneleri*, Bişkek 2008.

DİKMEN, Mehmet, *Peygamberler Tarihi*, İstanbul 2004.

52 Üver Günat, Harun Güngör, *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması Kayseri Örneği*, s. 10, 87, 112.

53 Tülöö, Tilöö ve Tilek Kıluu(dileme) kelimelerinin bozulmuş halidir. Kudayga(Allaha), ruhlara, yerin, suyun anısına hayvan kurban etmek anlamına gelmektedir.

GÜNAT, Üver ve Harun Güngör, *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması Kayseri Örneği*, Kayseri 2001.

Hell, J., "Bab", *İ.A*., Cilt 2, Eskişehir 1993, s. 163.

HUART, CL., "Bâb", *İ.A.*, Cilt 2, Eskişehir 1993, s.163-165.

KOMİSYON, *Kırgız Sovet Entsiklopediyası*, Cilt 3, Frunze 1978.

KÖPRÜLÜ, M. F., "Baba", *İ.A.*, Cilt 2, Eskişehir 1993, s.165-166.

KÜRKÇÜOĞLU, A. Çihat, *Şanlı Urfa (İnançlar Diyarı Şanlı Urfa)*, Ankara 2000.

MIRZAYEV, A., "Turizm", *Jalalabat Oblusu Entsiklopediya*, Bişkek 2003.

MİRHALDARULI, Mirahmad, *Ziyarat Orındarı*, Şımkent 2004

SNESAREV, G.P, *Relikti Domusulmanskih Verovaniy İ Obryadov U Uzbekov Horezma*, İzdatelstvo "Nauka", Moskva 1969.

TOKTAR KIZI, Şuak, *Arıstanbabtan Bastayık*, Almatı 2006.

YAKUBOV, A. B., "Ruhiy madaniyatı", *Jalalabat Oblusu Entsiklopediya*, Bişkek 2003.

YAMAN, Ali, "Türk Dünyasında Ziyaret Kültürünün Ortak Bazı Unsurları Hakkında", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 14, Bişkek 2005, s. 29-37.

YILDIRIM, Mustafa, ÇELİK, Sümeyye, "Peygamberlerin Sanatsal Faaliyetleri Üzerine", *Necmeddin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakultesi Dergisi*, S. 29, Konya 2010, s. 67-94.

Sözlü Kaynak

ABBASOV, Rüstem: Kurort İmamı.

ATAKOZIYEV, Asılbek: Arıstanbab'ın köylüsü.

ERGEŞOV, Turganbay: Aktaylak-Ata'nın mihmandarı.

RAHMANOV, Fatima: Arıstanbab köyünün yaşlılarından.

İBADULLAYEV, Rustem: Kurort bahçıvanı.

İnternet Kaynakçası

www.azattyk.org/Content/Article/1284627.html

YAMAN, Ali, "Türk Dünyasında Süreklilik Unsurları", http://www.cemvakfi.org.tr/doc-dr-ali-yaman/turk-dunyasinda-sureklilik-unsurlari-1/.

EK: Ziyaret Yerleri İle İlgili Bazı Fotoğraflar

(Fotoğraf 1: Aktaylak-Ata Türbesi)

(Fotoğraf 2: Aktaylak-Ata Türbesi'nde kaynak kişimiz ile beraberken)

(Fotoğraf 3: Arıstan-Bab Türbesi)

Arıstan-Bab Türbesine bu yapı içinden geçilmektedir.

(Fotoğraf 4: Arıstan-Bab Türbesi'nin ön cepheden görünüşü)